

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
«МАГІЛЁЎСКІ ІНСТЫТУТ
МІНІСТЭРСТВА ЎНУТРАНЫХ СПРАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ»

Кафедра сацыяльна-гуманітарных дысцыплін

БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА)

метадычныя рэкамендацыі па вывучэнню дысцыпліны для спецыяльнасцей
1-93 01 01 Правое забеспячэнне грамадскай бяспекі
1-93 01 03 Правое забеспячэнне апэратыўна-вышуковай дзейнасці

Форма атрымання адукацыі: завочная

Курс: 1

Семестры: 1-2

Распрацоўшчык:
начальнік кафедры
маёр міліцыі
Венідзіктаў С.В.

Допушчаны да выкарыстання ў адукацыйным працэсе кафедрай
сацыяльна-гуманітарных дысцыплін 28.09.2021 г., пратакол № 1.1

2021 г.

ЗМЕСТ

Уводзіны	4
Тэматычны план дысцыпліны	8
Рэкамендацыі па вывучэнню тэм вучэбнай праграмы.....	9
Тэма 1-3. Уводзіны ў дысцыпліну «Беларуская мова (прафесійная лексіка)». Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей. Лексічная сістэма беларускай мовы.....	9
Тэма 4-7. Функцыянальныя стылі маўлення. Навуковы стыль. Афіцыйна-справавы стыль. Культура прафесійнага маўлення	15
Пералік пытанняў для падрыхтоўкі да заліку.....	20

УВОДЗІНЫ

Мэты і задачы вучэбнай дысцыпліны

Мэта выкладання дысцыпліны:

выпрацаваць і замацаваць практычныя ўменні і навыкі граматычнага карыстання вуснай і пісьмовай беларускай мовай.

Задачы вывучэння дысцыпліны:

сфарміраваць разуменне неабходнасці ведаць і карыстацца беларускай мовай у прафесійнай дзейнасці;

даць неабходную сістэму ведаў аб лексічным складзе, тэрміналогіі і маўленчай культуры;

дапамагчы ўсвядоміць месца беларускай мовы ў развіцці культуры;

развіць моўна-эстэтычны густ навучэнцаў, звязаны з чысцінёй і правільнасцю мовы;

пашырыць і ўзбагаціць прафесійны лексічны запас навучэнцаў, прапрацаваць уменне практычнага карыстання тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па абранай спецыяльнасці;

сфарміраваць устаноўку на практычнае ўкараненне атрыманых ведаў у прафесійнай дзейнасці і іншых сферах сацыяльнай актыўнасці;

выхоўваць любоў і павагу да мастацкага слова, духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа, пачуццё нацыянальнай самапавагі і самаідэнтыфікацыі, імкненне да ўзбагачэння беларускай мовы;

садзейнічаць падрыхтоўцы высокаадукаваных спецыялістаў, здольных вырашаць складаныя моўна-сацыяльныя праблемы існавання беларускай мовы ў сітуацыі дзяржаўнага білінгвізму.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыяліста.

Сувязі з іншымі вучэбнымі дысцыплінамі

Для курсантаў устаноў адукацыі сістэмы Міністэрства ўнутраных спраў прынята важнай з'яўляецца здольнасць вырашаць складаныя моўна-сацыяльныя праблемы бытавання беларускай мовы ў сітуацыі дзяржаўнага білінгвізму.

Выкладанне дысцыпліны «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» мае на мэце працоўку і замацаванне практычных уменняў і навыкаў карыстання вуснай і пісьмовай мовай, развіццё моўна-эстэтычнага густу, пашырэнне і ўзбагачэнне прафесійнага лексічнага запasu будучых спецыялістаў органаў унутраных спраў.

Важнай задачай вучэбнага курса з'яўляецца працоўка ўменняў практычнага карыстання тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па абранай спецыяльнасці і падрыхтоўка да практычнага ўкаранення атрыманых ведаў у іншых сферах сацыяльнай актыўнасці. У працэсе авалодання дысцыплінай

курсанты павінны бліжэй пазнаёміцца з духоўнай і інтэлектуальнай спадчынай беларускага народа, развіць пачуццё нацыянальнай самапавагі.

Тэма 1 адведзена высвятленню месца і ролі беларускай мовы ў сістэме гуманітарных ведаў сучаснага чалавека. У тэме 2 пададзена вызначэнне асноўных катэгорый лексікалогіі, асаблівасцей лексікі паводле паходжання, ступені і сферы ўжывання; асобная дэталізацыя робіцца ў адносінах да тэрміналагічнай сістэмы сучаснай юрыдычнай навукі. У тэме 3 вывучэнне юрыдычнай тэрміналогіі працягваецца ў суаднясенні і параўнанні беларускай і рускай моў, што мае практычную патрэбу (глыбокае, асэнсаванае засваенне асаблівасцей беларускай юрыдычнай тэрміналогіі). У тэме 4 даецца агульнае паняцце аб сістэме функцыянальных стыляў. Заняткі па тэме 5 узнаўляюць і сістэматызуюць веды навучэнцаў адносна навуковага стылю, яго сферы выкарыстання і найбольш ужывальных дакументаў. Тэма 6 прысвечана дэталёваму вывучэнню афіцыйна-дзелавога стылю, яго моўных асаблівасцей (лексічных, граматычных, сінтаксічных), адметнасцей перакладу тэкстаў юрыдычнай тэматыкі. Вывучэнне дысцыпліны завяршаецца разглядам тэмы 7 «Культура прафесійнага маўлення», у межах якой вывучаюцца асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення (правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня і багацце маўлення, дарэчнасць, вобразнасць), асноўныя моўныя нормы, праблемы тэхнікі і выразнасці маўлення, падрыхтоўкі да публічнага выступлення.

Такім чынам, існуе відавочная сувязь зместу дысцыпліны «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» з іншымі дысцыплінамі гуманітарнага цыклу (найперш, гэта датычыць дысцыплін «Рыторыка» і «Прафесійная этыка», а таксама дысцыпліны «Замежная мова»).

Шэраг пытанняў, сярод якіх этапы фарміравання беларускай мовы, гісторыя развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі, тэрміналагічная лексікаграфія, сінтаксічная стылістыка, кампазіцыйна-структурная арганізацыя навуковага стылю, узаемадзеянне вярбальных і невярбальных сродкаў маўленчай дзейнасці і інш., выносіцца на самастойны разгляд. Засваенне дысцыпліны прадугледжвае таксама досыць вялікі аб'ём самастойнай працы навучэнцаў па перакладу тэкстаў юрыдычнай тэматыкі.

Патрабаванні да засваення вучэбнай дысцыпліны

Вывучэнне дысцыпліны «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» павінна спрыяць фарміраванню наступных кампетэнцый:

універсальных:

УК-1. валодаць сучаснай культурай мыслення, быць здольным да развіцця і самаўдасканалвання, выкарыстоўваць асновы філасофскіх і псіхалага-педагагічных ведаў у прафесійнай дзейнасці;

УК-4. ажыццяўляць камунікацыі ў вуснай і пісьмовай формах на беларускай і замежнай мовах для вырашэння задач міжасабовага, міжкультурнага і прафесійнага ўзаемадзеяння;

УК-8. ажыццяўляць моўную камунікацыю, праяўляць ініцыятыву і адаптавацца да змен у прафесійнай дзейнасці;

спецыялізаваных:

СК-1. Выконваць службовыя задачы ў адпаведнасці з нормамі маралі, прафесійнай этыкі і службовага этыкету.

У выніку засваення вучэбнай дысцыпліны «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» курсанты павінны:

ведаць:

сістэму лексічных, граматычных і стылістычных сродкаў беларускай мовы; тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі па адпаведных сферах навукова-прафесійнай дзейнасці;

умець:

граматна карыстацца вуснай і пісьмовай мовай; адэкватна ўспрымаць прафесійныя тэксты і навуковую галіновую інфармацыю;

валодаць:

навыкамі перакладу, анатавання і рэферыравання прафесійна арыентаваных тэкстаў;

навыкамі складання і вядзення на беларускай мове дзелавой дакументацыі, падрыхтоўкі навуковых і публічных выступленняў.

Аб'ём вучэбнай дысцыпліны, формы атрымання адукацыі і формы бягучай атэстацыі

Вучэбная дысцыпліна «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» вывучаецца ў дзённай і завочнай формах атрымання вышэйшай адукацыі.

У адпаведнасці з вучэбнымі планамі ўстановы адукацыі па спецыяльнасцях 1-93 01 01 Прававое забеспячэнне грамадскай бяспекі,

1-93 01 03 Прававое забеспячэнне апэратыўна-вышуковай дзейнасці на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны адводзіцца ўсяго 90 гадзін.

На вывучэнне вучэбнай дысцыпліны на завочнай форме адводзіцца 8 гадзін аўдыторных заняткаў, практычных заняткаў – 8. Вучэбная дысцыпліна вывучаецца ў 1 і 2 семестрах, форма бягучай атэстацыі – залік у форме тэсціравання (2 семестр, 90 гадзін, 3 з. е.).

Метадычныя рэкамендацыі па выкананню самастойнай працы па вучэбнай дысцыпліне

Час, адведзены вучэбным планам на самастойную работу, можа выкарыстоўвацца для адпрацоўкі тэмы (пытанняў), вынесены на самастойны разгляд, выкананне індывідуальных творчых заданняў, падрыхтоўку паведамленняў, тэматычных дакладаў, прэзентацый, выкананне практычных заданняў, прагляд беларускамоўных відэамаатэрыялаў, пераклад тэкстаў юрыдычнай тэматыкі з рускай на беларускую мову, канспектаванне вучэбнай літаратуры, аналітычную апрацоўку беларускамоўных тэкстаў розных стыляў (складанне анатацый, рэфератаў, рэцэнзій, рэзюмэ) і інш.

Змест самастойнай работы (заданні, формы справаздачнасці) адлюстраваны ў навучальным дапаможніку аўтараў С.В Венідзіктава і С.І. Даніленкі, прыведзеным у спісе асноўнай літаратуры.

Кантроль за самастойнай работай курсантаў ажыццяўляецца выкладчыкам, як правіла, падчас аўдыторных заняткаў у выглядзе кантрольных заданняў, тэстаў, абмеркавання творчых работ, экспрэс-апытванняў, іншых мерапрыемстваў.

ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН ДЫСЦЫПЛІНЫ

Назва раздзела, тэмы	Усяго гадзін	Колькасць аўдыторных гадзін				Колькасць гадзін КСР
		Усяго	Лекцыі	Семінарскія заняткі	Практычныя заняткі	
1	2	3	4	5	6	7
1 семестр						
Тэма 1-3. Уводзіны ў дысцыпліну «Беларуская мова (прафесійная лексіка)». Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей. Лексічная сістэма беларускай мовы.	2	2			2	
Усяго у 1 семестры	2	2			2	
2 семестр						
Тэма 1-3. Уводзіны ў дысцыпліну «Беларуская мова (прафесійная лексіка)». Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей. Лексічная сістэма беларускай мовы.	2	2			2	
Тэма 4-7. Функцыянальныя стылі маўлення. Навуковы стыль. Афіцыйна-справавы стыль. Культура прафесійнага маўлення.	4	4			4	
Залік						
Усяго ў 2 семестры	6	6			6	
Усяго па дысцыпліне	8	8			8	

РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА ВЫВУЧЭННЮ ТЭМ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ

1-2 СЕМЕСТР

ТЭМА 1-3. УВОДЗІНЫ Ё ДЫСЦЫПЛІНУ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА)». БЕЛАРУСКАЯ МОВА І ЯЕ МЕСЦА Ё СІСТЭМЕ АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧЫХ І НАЦЫЯНАЛЬНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ. ЛЕКСІЧНАЯ СІСТЭМА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Змест вучэбнага матэрыялу

Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей.

Прадмет і задачы курса. Роля курса ў фарміраванні і развіцці сацыяльна-асобасных і сацыяльна-прафесійных кампетэнцый выпускніка установы-вышэйшай адукацыі сістэмы Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь.

Мова і соцыум. Функцыі мовы ў грамадстве. Беларуская мова – форма нацыянальнай культуры беларусаў.

Канцэпцыі паходжання беларускай мовы. Дзяржаўны статус беларускай мовы ў ВКЛ. Паланізацыя і русіфікацыя. Моўныя рэформы савецкага часу. Развіццё і функцыянаванне беларускай літаратурнай мовы ў ХХ – пачатку ХХІ ст.

Лексічная сістэма беларускай мовы. Лексіка беларускай мовы паводле паходжання (спрадвечна беларуская і запазычаная). Змены ў лексічнай сістэме беларускай мовы: актыўная і пасіўная лексіка. Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага ўжывання. Спецыяльная лексіка як частка лексічнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Паняцце тэрміна. Слова і словазлучэнне ў ролі тэрміна. Тэрміналогія. Галіновыя тэрміналагічныя сістэмы. Асаблівасці словаўтварэння беларускай тэрміналогіі (прадуктыўныя спосабы і сродкі). Тэрміны, запазычаныя з іншых моў, іх засваенне беларускай мовай. Беларуская навуковая тэрміналогія на сучасным этапе. Тыпы слоўнікаў. Тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі, іх роля і месца ў лексікаграфічнай сістэме беларускай мовы. Тэрміналагічная лексікаграфія 20-30-х гг. ХХ ст.

Функцыянаванне беларускай мовы ў сітуацыі білінгвізму. Паняцце білінгвізму. Моўная інтэрферэнцыя як вынік білінгвізму. Віды інтэрферэнцыі. Паняцце моўнай нормы.

Арфаэпічныя нормы беларускай літаратурнай мовы і прычыны іх парушэння. Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.

Назоўнік (несупадзенне ў родзе, ліку і скланенні, канчаткі ў родным склоне, чаргаванне ў месным склоне, скланенне асабовых і ўласных назоўнікаў).

Прыметнік (кароткія прыметнікі, ступені параўнання, канчаткі ў месным і давальным склонах).

Род лічэбнікаў. Скланенне лічэбнікаў.

Займеннік (асаблівасці ўтварэння і ўжывання).

Прыслоўе (асаблівасці ўтварэння і ўжывання формаў ступеней параўнання ў адрозненне ад рускай мовы).

Дзеяслоў (спецыфіка спражэння, ужыванне суфіксаў дзеясловаў).

Дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе (асаблівасці ўтварэння, варыянтнасць форм). Асаблівасці дапасавання і кіравання, ужыванне прыназоўнікаў.

Вывучыўшы тэму, курсант павінен ведаць:

- мэты і задачы курса;
- функцыі мовы ў грамадстве;
- гіпотэзы паходжання мовы;
- паходжанне і развіццё беларускай мовы;
- лексіку беларускай мовы паводле паходжання (спрадвечна беларуская і запазычаная);
- лексіку беларускай мовы паводле ступені ўжывання;
- лексіку беларускай мовы паводле сферы ўжывання;
- паняцце аб тэрміналогіі;
- тэрмін, яго асноўныя характарыстыкі; паняцце аб тэрмінасістэмах;
- паходжанне тэрмінаў;
- прадуктыўныя спосабы словаўтварэння ў тэрміналогіі;
- праявы моўнай інтэрферэнцыі на ўсіх узроўнях структуры беларускай мовы;
- арфаэпічныя нормы беларускай літаратурнай мовы і прычыны іх парушэння; марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы;
- асаблівасці ўжывання ў беларускай мове катэгорыі роду назоўніка, чаргаванні зычных пры скланенні назоўнікаў з асновай на **з, к, х**, адметнасці правапісу канчаткаў назоўнікаў 2-га скланення у родным склоне;
- асаблівасці скланення прыметнікаў, утварэнне іх ступеняў параўнання, а пры гэтым – недапусцімасць замены прыметнікаў прыслоўямі, і на напісанне **не** з прыметнікамі;
- асаблівасці скланення колькасных і парадкавых лічэбнікаў, асабліва лічэбніка 2, а таксама лічэбнікаў дробавых з лічнікам ад 1 да 4-х уключна;
- розніцу паміж значэннем займеннікаў **сам** і **самы**, асаблівасці ўтварэння і ўжывання займеннікаў;
- адрозненне прыметнікаў і прыслоўяў як часцін мовы па сваіх прыкметах, функцыях і г.д.; правапіс **не** з прыслоўямі;
- спражэнне дзеясловаў;
- асаблівасці дзеепрыметнікаў як часціны мовы, правапіс **не** з дзеепрыметнікамі, неўласцінасць для беларускай мовы наяўнасці дзеепрыметных зваротаў (у адрозненне ад рускай мовы);

- асаблівасці дзеепрыслоўяў як часціны мовы і выпадкі няправільнага выкарыстання дзеепрыслоўных зваротаў у сказах.

Умець:

- граматына карыстацца вуснай мовай для адказу на пытанні па тэме;
- напісаць кантрольную тэкставаю дыктоўку з мэтай дыягностыкі ўзроўню валодання курсантамі беларускай мовай;
- граматына карыстацца вуснай мовай для адказу на пытанні па тэме;
- знаходзіць тэрміны, адрозніваць іх ад астатніх слоў;
- скланяць назоўнікі, звяртаючы ўвагу на асаблівасці чаргавання зычных з асновай на **з, к, х** і асабліва – на адметнасці правапісу канчаткаў назоўнікаў 2-га скланення у родным склоне;
- скланяць прыметнікі, утвараць іх ступені параўнання;
- скланяць колькасныя і парадкавыя лічэбнікі; утвараць і ўжываць формы ступеней параўнання прыслоўяў ў адрозненне ад рускай мовы;
- спрагаць дзеясловы;
- утвараць дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе.

Практычныя заняткі 1-3.1 (1 семестр)

Пытанні, якія разглядаюцца на практычных занятках

1. Паняцце білінгвізму. Моўная інтэрферэнцыя як вынік білінгвізму.
2. Род і лік назоўнікаў.
3. Сістэма скланення назоўнікаў. Асаблівасці скланення назоўнікаў.
4. Прыметнік.
5. Лічэбнік.
6. Займеннік.
7. Прыслоўе.

Заданні для выканання падчас аўдыторных заняткаў

1. Ведаць тэарэтычны матэрыял па тэме, выкладзены ў Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 22–25 (тое ж – у Дапаможніку выдання 2013 г. на С. 26-30).
2. Выканаць пісьмова 2 практыкаванні (на выбар) з ліку змешчаных у Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 26.
3. Зрабіць пісьмовы пераклад на беларускую мову 1 тэксту (на выбар) з ліку змешчаных у Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 86-101 (у Дапаможніку выдання 2013 г. – на С. 106-123).
4. Выканаць пісьмова 1-2 практыкаванні (на выбар) з ліку змешчаных у Практычнай частцы да тэмы ў Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 32-34 (С. 37-40 Дапаможніка выдання 2013 г.)

Практычныя заняткі 1-3.2 (2 семестр)

Пытанні, якія разглядаюцца на практычных занятках

1. Спражэнне дзеясловаў.
2. Правапіс асабовых канчаткаў і суфіксаў дзеясловаў.
3. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыметнікаў.
4. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыслоўяў.

Заданні для выканання падчас аўдыторных заняткаў

1. Праспрагаць пісьмова па 1-2 дзеясловам 1 і 2 спражэння (прыклады па выбару).
2. Утварыць ад інфінітываў формы дзеясловаў цяперашняга, будучага і прошлага часу (ад 4 да 8 прыкладаў на выбар).
3. Зрабіць пісьмовы пераклад на беларускую мову 1 тэксту (на выбар) з ліку змешчаных у Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 86-101 (у Дапаможніку выдання 2013 г. – на С. 106-123).
4. Выканаць пісьмова практыкаванні (на выбар) з Практычнай часткі на С. 38-39 у Дапаможніку выдання 2019 г. (С. 46-47 у Дапаможніку выдання 2013 г.).

ЗАДАННІ ДЛЯ САМАСТОЙНАЙ ПАДРЫХТОўКІ ў МІЖСЕСІЙНЫ ПЕРЫЯД ПА ТЭМЕ 1-3

1. Ведаць тэрэтычны матэрыял па тэме, умець адказаць на пытанні 1-5 для самастойнага разгляду і самакантролю, змешчаныя ў Дапаможніку 2019 г. выдання на С. 5–20 (у Дапаможніку 2013 г. выдання – на С. 6–23).
2. Выканаць пісьмова практыкаванні на тэмах 1-3, змешчаныя ў ЭУМКД “Беларуская мова” ў сістэме sdo.institutemvd.by.
3. Зрабіць пісьмовы пераклад на беларускую мову 1 тэксту (на выбар) з ліку змешчаных у Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 86-101 (у Дапаможніку выдання 2013 г. – на С. 106-123). Пераклад дасылаецца на электронную пошту кафедры сацыяльна-гуманітарных дысцыплін sgd@institutemvd.by не пазней за 2 тыдні да пачатку лабараторна-экзаменацыйнай сесіі 2 семестра (у тэме паведамлення ўказваецца прозвішча курсанта і нумар ўзвода, файл павінен змяшчаць прозвішча і ўказанне на змест – напрыклад, “Пятроў_пераклад”).
4. Выканаць тэсты прамежкавага кантролю, змешчаныя ў ЭУМКД “Беларуская мова” ў сістэме sdo.institutemvd.by (5 варыянтаў). Тэрмін выканання тэставых заданняў – не пазней за 1 тыдзень да пачатку лабараторна-экзаменацыйнай сесіі 2 семестра.

Метадычныя рэкамендацыі па самастойнаму вывучэнню тэмы ў міжсесійны перыяд

Асаблівую ўвагу звярніце на дакладнае разуменне значэння тэрмінаў (асабліва – “другая сігнальная сістэма”). Зрабіце канспект тэрэтычнага матэрыялу.

Звярніце ўвагу на сувязь з’яўлення розных моў з гістарычным працэсам рассялення народаў, іх узаемасувязей і ўзаемадачынненняў з іншымі народамі (у пытанні “Лексіка беларускай мовы паводле паходжання”).

У пытанні “Лексіка беларускай мовы паводле ступені ўжывання” звярніце ўвагу на розніцу паміж паняццямі “гістарызмы” і “архаізмы”, “неалагізмы” і “аўтарскія наватворы”, “жарганізмы” і “аргатызмы”. У пытанні “Лексіка беларускай мовы паводле сферы ўжывання” – паміж паняццямі “тэрміны” і “прафесіяналізмы”.

Для лепшага разумення тэмы пісьмова (у сшытках) утварыце ступені параўнання прыметніка (1-2 прыклады), праскланяйце колькасны і парадкавы, дробавы лічэбнікі (па 1 прыкладу). Праскланяйце пісьмова па 1 назоўніку 1, 2 і 3 скланення. Звярніце ўвагу на чаргаванні зычных пры скланенні назоўнікаў з асновай на г, к, х.

Утварыце вышэйшую і найвышэйшую ступені параўнання прыслоўяў (4-6 прыкладаў на выбар). Пісьмова праспрагайце па аднаму прыкладу дзеясловаў 1 і 2 спражэнняў. Вусна выканайце практыкаванне 8 на С. 41 Дапаможніка выдання 2019 г. (тое ж – на С. 50 Дапаможніка выдання 2013 г.).

Выкананыя самастойна ў сшытках практыкаванні здаюцца выкладчыку на праверку падчас аўдыторных заняткаў у 2 семестры.

Літаратура

Асноўная літаратура

1. Венідзіктаў, С. В. Беларуская мова. Юрыдычная лексіка : вучэбны дапаможнік / С. В. Венідзіктаў, С. І. Даніленка. – Мінск : Вышэйшая школа, 2019. – 127 с.

2. Венідзіктаў, С. В. Беларуская мова (прафесійная лексіка) : электронны вучэбна-метадычны комплекс : спецыяльнасці 1-93 01 01, 1-93 01 03 / С. В. Венідзіктаў. – Магілёў : Магілёўскі інстытут МУС, 2016-2021.

Дадатковая літаратура

3. Абабурка, М. В. Культура беларускай мовы / М. В. Абабурка. – Мінск : Выш. шк., 1994. – 122 с.

4. Антанюк, Л. А. Спецыяльная лексіка беларускай мовы. Тэрміналогія / Л. А. Антанюк. – Мінск : Акад. кірав. пры Прэзідэнце Рэсп. Беларусь, 2005. – 99 с.

5. Арфаграфічны слоўнік / склад. І. Л. Капылоў, Т. М. Маракуліна, С. Я. Рапацэвіч. – Мінск : Соврем. шк., 2008. – 256 с.

6. Беларуская мова : практ. дапам. для абітурыентаў / склад. В. А. Кісляя. – Мінск : Акад. МУС Рэсп. Беларусь, 2009. – 128 с.

7. Беларуская мова (прафесійная лексіка) : практыкум / аўтары-склад.: С. В. Венідзіктаў, С. І. Даніленка. – Магілёў : МДУ ім. А. Куляшова, 2012. – 103 с.

8. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў : вучэбны дапаможнік / Д. В. Дзятко [і інш.] ; пад рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.

9. Венідзіктаў, С. В. Беларуская мова. Юрыдычная лексіка : вучэбны дапаможнік / С. В. Венідзіктаў, С. І. Даніленка. – Мінск : Изд-во Гревцова, 2013. – 152 с.

10. Каценка, А. В. Беларуская мова (прафесійная лексіка) : вучэбна-метадычны дапаможнік / А. В. Каценка, В. К. Мароз. – Мінск : Акад. МУС Рэсп. Беларусь, 2016. – 105 с.

11. Кривицкий, А. А. Белорусский язык для говорящих по-русски / А. А. Кривицкий, А. Е. Михневич. – Мінск : Выш. шк., 2008. – 383 с.

12. Лепешаў, І. Я. Асновы культуры мовы і стылістыкі / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Універсітэцкае, 1989. – 205 с.

13. Міхальчанка, А. М. Дапаможнік па справаводству / А. М. Міхальчанка, Э. М. Давыдава. – Мінск : Полымя, 1993. – 333 с.

14. Николаева, О. Н. Современный русско-белорусский словарь для школьников / О. М. Николаева, Т. Н. Трухан; под ред. А. А. Лукашанца. – Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2009. – 568 с.

15. Плотнікаў, Б. А. Слоўнік цяжкасцяў беларускай мовы / Б. А. Плотнікаў, В. П. Трайкоўская. – Мінск : Книжный дом, 2004. – 544 с.

16. Русско-белорусский словарь. Беларуска-рускі слоўнік : свыше 30 000 слов. – Изд. 2-е. – Минск : Современ. шк., 2011. – 752 с.

17. Смольская, Т. М. Беларуская мова : юрыд. лексіка: вучэбны дапаможнік / Т. М. Смольская, Л. У. Хрышчановіч. – Мінск : ТетраСистемс, 2006. – 240 с.

18. Смольская, Т. М. Беларуская мова : юрыдычная лексіка : вучэбны дапаможнік / Т. М. Смольская, Л. У. Хрышчановіч. – 2-е выд., перапр. і дап. – Мінск : РІВШ, 2011. – 240 с.

Нарматыўныя прававыя акты

19. Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі : Закон Рэсп. Беларусь, 23 ліпеня 2008 г., № 420-З [Электронны рэсурс] // ЭТАЛОН. Заканадаўства Рэспублікі Беларусь / Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь. – Мінск, 2021.

2 СЕМЕСТР

ТЭМА 4-7

ФУНКЦЫЯНАЛЬНЫЯ СТЫЛІ МАЎЛЕННЯ. НАВУКОВЫ СТЫЛЬ. АФІЦЫЙНА-СПРАВАВЫ СТЫЛЬ. КУЛЬТУРА ПРАФЕСІЙНАГА МАЎЛЕННЯ

Змест вучэбнага матэрыялу

Функцыянальныя стылі маўлення. Паняцце аб сістэме функцыянальных стыляў. Агульная характарыстыка гутарковага, мастацкага, публіцыстычнага, навуковага, афіцыйна-справавога стыляў. Узаемапранікненне стыляў.

Навуковы стыль. Характарыстыка навуковага стылю: агульныя патрабаванні, сфера выкарыстання, моўныя асаблівасці.

Лексіка-граматычныя сродкі арганізацыя навуковага стылю (абстрактныя назоўнікі, зваротныя дзеясловы, неасабова-прэдыкатыўныя словы).

Сінтаксічныя канструкцыі (актыўныя і пасіўныя). Лексічны склад навуковага стылю. Устойлівыя спалучэнні тэрміналагічнага характару. Спасылкі на крыніцу інфармацыі.

Кампазіцыйна-структурная арганізацыя навуковага тэксту (тэма, падтэма; апісанне, апавяданне, разважанне). Сродкі лагічнай сувязі на узроўні сказаў, абзацаў, адрэзкаў тэксту.

Сістэма жанраў навуковай літаратуры: агульная характарыстыка, сфера выкарыстання, адметныя рысы.

Структурна-семантычны аналіз анатацый. Віды анатацый. Жанр рэзюмэ і яго асаблівасці.

Тыповыя лексіка-сінтаксічныя канструкцыі рэферата.

Лексіка-сінтаксічныя канструкцыі афармлення вывадаў, высноў. Пераклад на беларускую мову навуковых тэкстаў.

Афіцыйна-справавы стыль. Характарыстыка афіцыйна-справавога стылю: агульныя патрабаванні, сфера выкарыстання. Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю (аддзеяслоўныя назоўнікі, спецыфіка дзеяслоўнага кіравання, рэгламентацыя парадку слоў у сказе, выкарыстанне безасабовых канструкцый).

Віды афіцыйна-справавых тэкстаў (заява, даверанасць, аўтабіяграфія, дакладная запіска, справавыя лісты), правілы іх напісання і афармлення.

Кампазіцыя афіцыйна-справавых тэкстаў. Загаловак і іншыя рэквізіты як элементы тэксту службовага дакумента. Роля клішыраваных выказаў у арганізацыі тэксту службовых дакументаў.

Пераклад на беларускую мову афіцыйна-справавых тэкстаў.

Правільнасць маўлення і моўныя нормы (лексічныя, арфаэпічныя, акцэнталагічныя, словаўтваральныя, марфалагічныя, сінтаксічныя). Тыповыя маўленчыя памылкі, іх прычыны, спосабы выпраўлення.

Падрыхтоўка да публічнага выступлення. Асноўныя якасці – паказчыкі паспяховага выступлення. Маўленчы этыкет і культура зносін.

Вывучыўшы тэму, курсант павінен ведаць:

- паняцце стылю;
- агульную характарыстыку гутарковага, мастацкага, публіцыстычнага, навуковага, афіцыйна-справавога стыляў;
- сферу выкарыстання навуковага стылю; функцыі і стылявыя адзнакі;
- моўныя сродкі навуковага стылю;
- лексічны склад навуковага стылю;
- тыпы маўлення;
- анатацыю як жанр навуковай літаратуры;
- схему анатацыі;
- лексічныя сродкі напісання анатацыі;
- рэферат як жанр навуковай літаратуры;
- віды рэфератаў;
- структуру і змест рэферата;
- асноўныя патрабаванні да складання рэферата;
- паняцце афіцыйна-справавога стылю;
- моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю;
- паняцце пра дакумент;
- распарадчыя дакументы і іх віды;
- арганізацыйныя дакументы і іх віды;
- інфармацыйна-даведачныя дакументы і структура дзелавога ліста;
- розніцу паміж мовай і маўленнем;
- паняцце культуры маўлення; асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення;
- тэхніку маўлення;
- нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы:
- тыповыя маўленчыя памылкі, іх прычыны, спосабы выпраўлення;
- падрыхтоўку да публічнага выступлення;
- асноўныя якасці – паказчыкі паспяховага выступлення.

умець:

- вызначаць стыль маўлення;
- пісаць анатацыю да навуковага артыкула;
- пісаць рэферат;
- перакладаць на беларускую мову навуковыя тэксты;
- знаходзіць моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю (аддзеяслоўныя назоўнікі, спецыфіка дзеяслоўнага кіравання, рэгламентацыя парадку слоў у сказе, выкарыстанне безасабовых канструкцый);
- перакладаць на беларускую мову афіцыйна-справавыя тэксты;
- напісаць рапарт па ўзору;
- публічна выступаць, звяртаючы ўвагу на маўленчы этыкет і культуру зносін.

Практычныя заняткі 4-7.1

Пытанні, якія разглядаюцца на практычных занятках

1. Паняцце афіцыйна-справавога стылю.
2. Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю.
3. Паняцце пра дакумент.
4. Распарадчыя дакументы і іх віды.

Заданні для выканання падчас аўдыторных заняткаў

1. Ведаць тэарэтычны матэрыял па тэме, выкладзены ў Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 66-69 (у Дапаможніку выдання 2013 г. – на С. 83-87).
2. Выканаць выкананне 2 (С. 67 Дапаможніка выдання 2019 г. і С. 85 Дапаможніка 2013 г.)
3. Зрабіць пісьмовы пераклад на беларускую мову 1 тэксту (на выбар) з ліку змешчаных у Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 86-101 (у Дапаможніку выдання 2013 г. – на С. 106-123).

Практычныя заняткі 4-7.2

Пытанні, якія разглядаюцца на практычных занятках

1. Арганізацыйныя дакументы і іх віды.
2. Інфармацыйна-даведачныя дакументы і структура дзелавага ліста.
3. Пераклад на беларускую мову афіцыйна-справавых тэкстаў.

Заданні для выканання падчас аўдыторных заняткаў

1. Напісаць рапарт па ўзору, змешчанаму ў Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 104-105 у раздзеле Дапаможніка “Узоры службовай дакументацыі” (у Дапаможніку выдання 2013 г. такога раздзела няма).
2. Зрабіць пісьмовы пераклад на беларускую мову 1 тэксту (на выбар) з ліку змешчаных у Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 86-101 (у Дапаможніку выдання 2013 г. – на С. 106-123).

Заданні для самастойнай падрыхтоўкі па тэме 4-7

1. Ведаць тэарэтычны матэрыял па тэме, выкладзены ў Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 54-82 (у Дапаможніку выдання 2013 г. на С. 70-102).
2. Выканаць пісьмова 3 практыкаванні (на выбар), з ліку змешчаных у Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 55, 61, 83-84 (у Дапаможніку выдання 2013 г. на С. 71-72, 77-78, 103-105).
3. Зрабіць пісьмовы пераклад на беларускую мову 2 тэкстаў (на выбар) з ліку змешчаных у Дапаможніку выдання 2019 г. на С. 86-101 (у Дапаможніку выдання 2013 г. – на С. 106-123) і выявіць рысы, якія сведчаць аб прыналежнасці гэтага тэксту да навуковага стылю.

Метадычныя рэкамендацыі па самастойнаму вывучэнню тэмы

Асаблівую ўвагу звярніце на характэрныя асаблівасці кожнага функцыянальнага стылю мовы. Зрабіце канспект тэарэтычнага матэрыялу.

Звярніце ўвагу на найбольш істотныя моманты: функцыі, віды і змест, структура рэфератаў, патрабаванні па іх складанню. У той жа час коратка асвятліце змест такіх паняццяў, як актуальнасць тэмы, мэта і задачы даследавання, яго аб'ект і прадмет, метадалогія і метады, тэарэтычнае і практычнае значэнне канкрэтнай навуковай працы. Усё гэта спатрэбіцца вам для напісання не толькі рэфератаў, але і курсавых, дыпломных работ.

Праглядзіце 5-6 афіцыйна-справавых тэкстаў розных відаў. Звярніце ўвагу на моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю (аддзеяслоўныя назоўнікі, спецыфіка дзеяслоўнага кіравання, рэгламентацыя парадку слоў у сказе, выкарыстанне безасабовых канструкцый).

Акцэнтуйце ўвагу на ўсведамленні самога зместу паняцця “культура маўлення” і кожнай з асноўных камунікатыўных якасцей культурнага маўлення; на тэхніку мовы, не толькі на тэараэтычныя, але і на практычныя яе аспекты, у прыватнасці, магчымасці палепшыць такія якасці голасу, як яго сіла, дыяпазон, палётнасць гуку шляхам трэніровак. Тое ж – і пра паляпшэнне, пры патрэбе, тэмпу маўлення, выкарыстання невербальных сродкаў маўлення. Звярніце ўвагу на розныя віды дыхання – плечавое, грудное, брушнае, камбінаванае, ступень прыгоднасці іх для выступленняў перад аўдыторыяй.

Выкананыя самастойна практыкаванні здаюцца выкладчыку на праверку падчас аўдыторных заняткаў.

Літаратура

Асноўная літаратура

1. Венідзіктаў, С. В. Беларуская мова. Юрыдычная лексіка : вучэбны дапаможнік / С. В. Венідзіктаў, С. І. Даніленка. – Мінск : Вышэйшая школа, 2019. – 127 с.

2. Венідзіктаў, С. В. Беларуская мова (прафесійная лексіка) : электронны вучэбна-метадычны комплекс : спецыяльнасці 1-93 01 01, 1-93 01 03 / С. В. Венідзіктаў. – Магілёў : Магілёўскі інстытут МУС, 2016-2021.

Дадатковая літаратура

3. Абабурка, М. В. Культура беларускай мовы / М. В. Абабурка. – Мінск : Выш. шк., 1994. – 122 с.

4. Антанюк, Л. А. Спецыяльная лексіка беларускай мовы. Тэрміналогія / Л. А. Антанюк. – Мінск : Акад. кірав. пры Прэзідэнце Рэсп. Беларусь, 2005. – 99 с.

5. Арфаграфічны слоўнік / склад. І. Л. Капылоў, Т. М. Маракіліна, С. Я. Рапацэвіч. – Мінск : Соврем. шк., 2008. – 256 с.

6. Беларуская мова : практ. дапам. для абітурыентаў / склад. В. А. Кісляя. – Мінск : Акад. МУС Рэсп. Беларусь, 2009. – 128 с.

7. Беларуская мова (прафесійная лексіка) : практыкум / аўтары-склад.: С. В. Венідзіктаў, С. І. Даніленка. – Магілёў : МДУ ім. А. Куляшова, 2012. – 103 с.

8. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў : вучэбны дапаможнік / Д. В. Дзятко [і інш.] ; пад рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.

9. Венідзіктаў, С. В. Беларуская мова. Юрыдычная лексіка : вучэбны дапаможнік / С. В. Венідзіктаў, С. І. Даніленка. – Мінск : Изд-во Гревцова, 2013. – 152 с.
10. Каўрус, А. А. Дакумент па-беларуску. Справаводства. Бухгалтэрыя. Рыначная эканоміка / А. А. Каўрус. – Мінск : Беларусь, 1994. – 160 с.
11. Каценка, А. В. Беларуская мова (прафесійная лексіка) : вучэбна-метадычны дапаможнік / А. В. Каценка, В. К. Мароз. – Мінск : Акад. МУС Рэсп. Беларусь, 2016. – 105 с.
12. Каценка, А. В. Беларуская мова : прафесійная лексіка : вучэбны дапаможнік / А. В. Каценка. – 3-е выд. – Мінск : Акад. МУС Рэсп. Беларусь, 2007. – 103 с.
13. Кривицкий, А. А. Белорусский язык для говорящих по-русски / А. А. Кривицкий, А. Е. Михневич. – Мінск : Выш. шк., 2008. – 383 с.
14. Лепешаў, І. Я. Асновы культуры мовы і стылістыкі / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Універсітэцкае, 1989. – 205 с.
15. Міхальчанка, А. М. Дапаможнік па справаводству / А. М. Міхальчанка, Э. М. Давыдава. – Мінск : Польша, 1993. – 333 с.
16. Николаева, О. Н. Современный русско-белорусский словарь для школьников / О. М. Николаева, Т. Н. Трухан; под ред. А. А. Лукашанца. – Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2009. – 568 с.
17. Практыкум па беларускай мове / пад рэд. Г. М. Малажай. – Мінск : Выш. шк., 1993. – 328 с.
18. Смольская, Т. М. Беларуская мова : юрыд. лексіка: вучэбны дапаможнік / Т. М. Смольская, Л. У. Хрышчановіч. – Мінск : ТетраСистемс, 2006. – 240 с.
19. Смольская, Т. М. Беларуская мова : юрыдычная лексіка : вучэбны дапаможнік / Т. М. Смольская, Л. У. Хрышчановіч. – 2-е выд., перапр. і дап. – Мінск : РІВШ, 2011. – 240 с.
20. Цікоцкі, М. Я. Стылістыка беларускай мовы : вучэбны дапаможнік / М. Я. Цікоцкі. – Мінск : Універсітэцкае, 1995. – 294 с.
21. Цыбульская, С. І. Даведнік па арфаграфіі і пунктуацыі беларускай мовы / С. І. Цыбульская, І. У. Ялынцава. – 3-е выд., выпр. – Мінск : ТетраСистемс, 2007. – 272 с.
22. Юрыдычны энцыклапедычны слоўнік. – Мінск : БелЭн, 1992. – 636 с.

Нарматыўныя прававыя акты

23. Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі : Закон Рэсп. Беларусь, 23 ліпеня 2008 г., № 420-3 [Электронны рэсурс] // ЭТАЛОН. Заканадаўства Рэспублікі Беларусь / Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь. – Мінск, 2021.

ПЕРАЛІК ПЫТАННЯЎ ДЛЯ ПАДРЫХТОЎКІ ДА ЗАЛІКУ

1. Мова і соцыум.
2. Функцыі мовы ў грамадстве.
3. Гіпотэзы паходжання мовы.
4. Лексіка беларускай мовы паводле паходжання.
5. Лексіка беларускай мовы паводле ступені ўжывання.
6. Лексіка беларускай мовы паводле сферы ўжывання.
7. Паняцце аб тэрміналогіі. Тэрміналагічныя слоўнікі.
8. Тэрмін, яго асноўныя характарыстыкі. Паняцце аб тэрмінасістэмах.
9. Паходжанне тэрмінаў.
10. Прадуктыўныя спосабы словаўтварэння ў тэрміналогіі.
11. Паняцце білінгвізму. Моўная інтэрферэнцыя як вынік білінгвізму.
12. Род і лік назоўнікаў.
13. Сістэма скланення назоўніка. Асаблівасці 1, 2, 3 скланенняў назоўніка.
14. Прыметнік. Ступені параўнання прыметнікаў.
15. Лічэбнік. Асаблівасці ўтварэння лічэбнікаў.
16. Скланенне лічэбнікаў.
17. Займеннік. Разрады па значэнні.
18. Прыслоўе. Утварэнне ступеней параўнання прыслоўяў.
19. Спражэнне дзеясловаў.
20. Правапіс асабовых канчаткаў і суфіксаў дзеясловаў.
21. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыметнікаў.
22. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыслоўяў.
23. Тыповыя памылкі ва ўжыванні дзеепрыметных і дзеепрыслоўных зваротаў.
24. Паняцце стылю. Функцыянальныя стылі.
25. Сфера выкарыстання навуковага стылю. Функцыі і стылявыя адзнакі.
26. Моўныя сродкі навуковага стылю.
27. Лексічны склад навуковага стылю.
28. Тыпы маўлення: кароткая характарыстыка.
29. Анатацыя як жанр навуковай літаратуры.
30. Схema анатацыі.
31. Лексічныя сродкі напісання анатацыі.
32. Рэферат як жанр навуковай літаратуры.
33. Віды рэфератаў.
34. Структура і змест рэферата.
35. Асноўныя патрабаванні да складання рэферата.
36. Паняцце афіцыйна-справавога стылю.
37. Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю.
38. Паняцце пра дакумент.
39. Распарадчыя дакументы і іх віды.
40. Арганізацыйныя дакументы і іх віды.

41. Інфармацыйна-даведачныя дакументы.
42. Сруктура дзелаваго ліста.
43. Мова і маўленне.
44. Паняцце культуры маўлення. Асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення.
45. Тэхніка маўлення.
46. Нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
47. Тыповыя маўленчыя памылкі, іх прычыны, спосабы выпраўлення.
48. Падрыхтоўка да публічнага выступлення.
49. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення.
50. Узаемадзеянне вербальных і невербальных сродкаў маўленчай дзейнасці.

Залік праходзіць у тэставай форме (праз рэсурс сістэмы sdo.institutemvd.by альбо ЭУМКД “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”); уключае ў сябе тэставыя заданні і тэкст для перакладу з рускай на беларускую мову. Пры перакладзе можна карыстацца руска-беларускім слоўнікам.

Начальнік кафедры
маёр міліцыі

С.В.Венідзіктаў